

КОМІКСИ ЯК ГРАФІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПЕДАГОГА У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

О. В. Лисенко, КЗО «Криворізький обласний ліцей-інтернат для сільської молоді», м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.

Реформа української освіти безпосередньо стосується навчально-виховного процесу. Нова школа акцентує увагу на оновленні змісту, процесу та тривалості навчання, сучасному ІТ-забезпеченні, дитиноцентризмі, педагогіці партнерства. Сучасні діти різко відрізняються від попередніх поколінь. Це «інформаційно-технологічне» покоління Z. Сучасні ІТ суттєво вплинули на їхній спосіб мислення та поведінку. Вони швидше сприймають інформацію, складніше запам'ятовують, але вміють шукати дані. «Зети» швидко перемикають свою увагу. Щоб заохотити учнів Z до навчання, необхідно відмовитися від стандартного підходу та форм у навчально-виховному процесі.

Якщо дотримувати гіпотези, що інформація володіє світом, то її обсяг створює труднощі в обробленні та засвоєнні цієї інформації. Захоплення підлітків ілюстрованими матеріалами спонукають педагогічне середовище до використання коміксів, що завдяки синтезу вербального та візуального спрощують процес запам'ятовування та сприяють формуванню навчальних і життєвих компетентностей.

Ідею застосування коміксів у навчанні складно назвати новою. Комікс як медійний феномен з'явився в українській освіті нещодавно. До масового захоплення ним ще далеко. Однак, як завжди в суспільстві, на нові віяння і тенденції першими реагують саме діти.

Розгляньмо, що таке комікси, чи варто їх використовувати у виховній роботі. Звернемо увагу на їхні переваги, тематику, структуру, результати.

Розрізняють багато визначень поняття «комікс», але всі вони зводяться до того, що комікс — це серія ілюстрацій, де розповідається певна історія. Це єдність оповідання і візуальної дії.

За «Літературознавчою енциклопедією» (автор укладач Ю. Ковалів), комікс є серією «чорно-білих або кольорових

розважальних малюнків, що ілюструє розвиток сюжету, представлений мінімальним, здебільшого діалогічним текстом» [6, с. 508].

Це новаторський вид мистецтва з вагомим етичним, культурним, аксіологічним, гуманітарним і педагогічним потенціалом [1, с. 107].

Є. Даниленко пояснює необхідність навчальних засобів у навчанні тим, що збільшується кількість учнів із образним мисленням. «Кадри коміксу — це, по суті, кадри фільму, що зупинився. Людина сьогодні прагне не читати й слухати, а переглядати й вдивлятися». Дослідник акцентує увагу на впливі коміксу на розвиток учнів: діти, які розуміють сенс коміксів, прагнуть зрозуміти матеріал, а не «зазубрити», вчать мислити та самостійно здобувати знання [3, с. 29–30]. Комікс поєднує вербальне та візуальне сприйняття. Він емоційно забарвлений, тому будь-який матеріал у такій формі буде краще запам'ятовуватися.

Автор книжки «Розуміння коміксу» (*Understanding comics*) С. МакКлауд запевняє, що комікс належить до самостійного виду мистецтва, та визначає його як: «Ілюстративні та інші зображення, зіставлені поруч у продуманій послідовності для передачі інформації та / або отримання естетичного відгуку від глядача» [8, с. 9].

Постає питання, чи варто використовувати, на перший погляд, примітивну форму роботи, як комікс, зі старшокласниками Z?

У психології та педагогіці підлітковий вік традиційно вважається найважчим у плані виховання. Л. Виготський, один із дослідників підліткової психології, пояснює, що саме у дітей віком від 14 до 17 років проявляється профілізація пізнавальної та навчальної діяльності. У процесі дорослішання підліток стикається з новими соціальними ролями і пов'язаними з ними вимогами. Поєднання тексту і малюнка сприяє актуалізації дійсності, допомагає дати відповіді на питання, спонукає інтерес [2, с. 139].

Л. П. Остапенко звертає увагу на дослідження Девіда Раппа, професора психологічних наук *Northwestern University*, який провів

безліч досліджень сприйняття інформації. В одному з них трьом групам вручали різні варіанти інструкції зі збирання іграшкового пса Снупі. Одна з інструкцій — текст, друга — тільки зображення, третя поєднувала в собі обидва. Остання група постійно показувала кращі результати і в сприйнятті інформації, і в її запам'ятовуванні [7, с. 2].

Н. Космацька запевняє, що комікси не популярні в Україні, хоча і належать до масової культури [4, с. 15].

Проте педагогічна практика доводить, що комікси активізують освітню діяльність. Їх можна використовувати не тільки на будь-якому уроці та на різних його етапах. Існує багато шляхів використання коміксів у роботі класних керівників та вихователів, зокрема [7, с. 6]:

- комікс-автобіографія, що дає змогу учням поділитися основними фактами зі свого життя, особистими інтересами та може бути використаний під час знайомства чи власної презентації;
- активізація словникового запасу. Такі комікси можна використовувати для закріплення законів культури спілкування;
- активізація партнерських стосунків. Створювати комікс передбачається як індивідуально, так і в групах, розподіливши між собою ролі та обов'язки з виконання коміксу «за здібностями» кожного учасника групи. Принцип партнерства має допомогти одне одному поліпшити свої навички та вміння. Може використовуватися на будь-якому етапі виховного заходу;
- удосконалення розмовних навичок. Під час створення діалогів і реплік персонажів коміксу учні відпрацьовують мовні структури в контексті, удосконалюють навички спілкування з різними фокус-групами;
- розвиток логічного мислення. Адже потрібно створити розповідь і проілюструвати її, не втративши зв'язку з навчальним завданням і теорією;
- формування креативного дизайн-мислення. Через створення власної моделі

коміксу кожен учень може проявити свою індивідуальність і розповісти історію по-своєму;

- формування конфліктної компетентності. Створюючи комікс, учні проєктують конфліктну ситуацію та шляхи її розв'язання;

- активізація морально-етичних характеристик старшокласника в бесідах щодо булінгу (Рис. 1), толерантності, здоров'язбережувальних компетентностей, сексуального виховання, сімейних стосунків тощо;

■ Рис. 1. Приклад сторінок коміксу до бесіди «Стоп, булінг!»

- подача світлин в учнівській медіа. У формі коміксу можна анонсувати подію з життя навчального закладу;
- комікси-інструктажі. Через створення таких коміксів активізуються знання з техніки безпеки;
- вплив на формування правової та культурної свідомості підлітків;
- комікси-диспути (Рис. 2). Запропонувати старшокласникам розглянути одну ситуацію з декількох ракурсів. Наприклад, змодельовати такий комікс.

Подруги йшли додому після уроків. Тетяна зупинилась, дістала з кишені цигарки та запальничку. Запала, всмоктуючи в себе тютюн. Марина зморщила носа, адже їй не до вподоби тютюновий дим. Вона вперше побачила, що її подруга курить. Побачивши здивування подруги, Тетяна пояснила, що це її вибір, їй так комфортно. Дівчата продовжували йти далі та розмовляли, ніби нічого не трапилось.

Запитання для диспуту:

- Чи можна дівчат назвати подругами?
- А ваш друг допомагає вам?
- Чи варто підтримувати вибір Тетяни курити?
- Яким може бути фінал дружби дівчат у разі критики або підтримки?
- Якими можуть бути наслідки тютюнокуріння дівчиною-підлітком?
- Чи відповідає Марина за вчинки своєї подруги?
- Чи необхідно повідомити класному керівникові, батькам дівчини про її шкідливу звичку?
- Створіть модель коміксу, який би допоміг іншим розмежувати поняття «підтримувати» та «бути байдужим».

Візуалізація такої ситуації сприяє засвоєнню морально-етичних норм дружби, усвідомленню здоров'язберігаючих компетенцій, формуванню відповідальності за власний вибір, розвитку уявлення, творчого та логічного мислення.

■ Рис. 2. Приклад сторінок коміксу до диспу

Чи існують певні правила створення коміксу? Визначальним елементом будь-якого коміксу є ідея. Вона описує його зміст, створює загальну атмосферу й започатковує візуальний ряд. Тому важливо точно уявляти, що це за історія, щоб знати, як її розповісти. Апелюючи до визначень та власного досвіду, рекомендуємо опрацювати сюжет коміксу за орієнтовним планом:

- ◆ Про що ваш комікс?
- ◆ Хто його герої?
- ◆ Який вигляд вони мають?
- ◆ Де відбуваються події?
- ◆ Якими є репліки героїв?
- ◆ Як розвиваються події?
- ◆ Очікуваний чи неочікуваний результат.

Створіть план або сценарій заздалегідь або разом з учнями. Імпровізувати зможете з досвідом.

Обговоріть з учнями структуру коміксу — скільки блоків він має містити, скільки сторінок, чи будуть у ньому заголовки й додаткові описи. Визначення часу для створення коміксу (з мінімальною кількістю сторінок) для «Зетів» становить від 2–6 хв (із власних спостережень).

Використовуючи графічні можливості сервісу, оберіть локацію, героїв, сфокусуйте увагу на їхніх емоціях, використайте бульбашки для реплік (не обов'язково: комікси чудово відображають думку без слів) та у логічній

послідовності передайте зміст сюжету. Останні сторінки коміксу — результат або висновок.

Комікс як виховний засіб є корисним у попередженні девіантної поведінки учнів. Контент коміксу про правопорушення може складатися не лише з ілюстрацій та діалогу, а й містити посилання на нормативно-правові акти, які встановлюють особливості правової відповідальності героїв сюжету. Таким чином через комікс:

- відбувається ознайомлення з реальною життєвою ситуацією;
- є можливість за короткий час проаналізувати ситуацію;
- можна простежити причинно-наслідкові зв'язки, використавши правовий аспект (Рис. 1);
- дати можливість учням створити власну модель успіху.

У деяких учнів саме через мемну культуру, бажання бути схожими на героїв коміксів пробуджується мотивація до успіху.

Апелюючи до визначених переваг коміксів в освітньому процесі Л. Архиповою [1, с. 108], додаю свої спостереження:

- великі обсяги інформації через ілюстративний матеріал;
- образність і динамічність її пред'явлення; можливість регулювати надходження інформації (зокрема, у разі самостійного навчання);

- стислість і точність мовлення, драматизація оповідних сюжетів;
- ігровий жанр; багаторазовість повторення окремих кадрів і сюжету в цілому;
- економія психічних зусиль щодо сприйняття інформації;
- урізноманітнення завдань з відтворення, розуміння і творчого засвоєння навчального матеріалу за допомогою коміксів;
- власний проєкт: бачення, розуміння, фінал візуальної історії;
- стовідсотковий зв'язок із педагогом;
- розвиток візуального запам'ятовування;
- гарантований результат.

Попит на комікси стабільно зростає. На ринку почали функціонувати видавництва, які випускають як перекладені, так і комікси вітчизняних авторів. Як і в більшості онлайн-сервісів частина безкоштовна, а частина платна. Різняться ці веб-ресурси лише інтерфейсом і деякими незначними деталями.

Корисні сервіси для створення коміксів:

- <https://www.makebeliefscomix.com/>
- https://www.canva.com/uk_ua/stvoryty/komiksy/
- <https://app.pixton.com/#/edu>
- <https://ipadstory.ru/my-story-book-maker-for-kids.html>
- <http://www.toondoo.com/>
- <https://www.storyboardthat.com/>

Висновки. Успішність освітнього процесу залежить від тристороннього контакту на платформі партнерства: педагог — учень — батьки. Реалізація зворотного зв'язку у контакті з учнями Z залежить і від самовдосконалення педагога. Освітні інновації сприяють розмовляти зі старшокласниками на рівних. Пошук, аналіз, співставлення, творчість, дизайн мислення учнів у коміксах доводить, що ця форма роботи є продуктивною та результативною. Такий вид роботи з учнями є особливо актуальним у період дистанційного навчання. Комікси — це не обов'язково про веселе чи про розваги, це подання історії переважно за допомогою зображення, яке можна розглянути вже готове або створити на етапі уроку чи

виховного заходу самостійно, колективно або індивідуально.

Комікси підвищують мотивацію.

Аналізуючи наявний досвід використання коміксів в освіті, слід зазначити, що в методиці викладання комікс не може бути єдиним або основним засобом навчання на уроці чи виховному заході. Але враховуючи позитивні сторони застосування таких засобів візуалізації інформації, визначаючи місце цих засобів у навчально-пізнавальному процесі, комбінуючи з іншими засобами, слід визнати високий дидактичний потенціал коміксів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. *Архипова Л. М.* Комиксы как инновационный метод активизации познавательной сферы учащихся с задержкой психического развития в процессе обучения истории // Ярославский педагогический вестник. Том II. — Психолого-педагогические науки. — 2012. — № 4. — С. 106–110.
2. *Выготский Л. С.* Педология подростка [Текст] // Собрание сочинений в 6-ти томах. — Т. 4. Детская психология. — М. : Педагогика, 1984. — 432 с.
3. *Даниленко Є.* Зарубіжний досвід використання дидактичних коміксів / Є. Даниленко // Біологія і хімія в школі : Науково-методичний журнал. — 2011. — № 6. — С. 29–32.
4. *Космацька Н. В.* Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу / Н. В. Космацька // Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови. — 2012. — Вип. 19. — С. 141–147.
5. *Лавренова М. В.* Навчальні можливості коміксів на уроках літературного читання / М. В. Лавренова, В. В. Лакатош. — Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р., Мукачєво / Ред. кол. : В. І. Кобаль (гол. ред.) та ін. — Мукачєво : МДУ, 2018. — С.9598.
6. *Літературознавча* енциклопедія: у 2-х т. / авт.-укладач Ю. І. Ковалів. — К. : Академія, 2007. — Т. 1. — 608 с.
7. *Остапенко Л. П.* Дидактичний потенціал коміксів [Електронний ресурс] / Л. П. Остапенко, О. К. Соловйова // — Режим доступу: http://www.institutemvd.by/components/com_chronoforms5/chronofoms/uploads/20160404154807_OstapenkoSoloviova.pdf
8. *McCloud S.* Understanding comics: The invisible art / Scott McCloud. — Northampton, MA: Kitchen Press, 1994. — 224 p.